

Glas mu je drhtel. A zdelo se mi je, da ni bilo samo od jeze. —

Že sva stala s cerkvenikom na cesti pred to veliko, mračno delavniško kosarno. Kar sem opazil, da sem pozabil na mizi rožni venec.

„Počakajte malo! Takoj pridem.“

Polagoma in previdno sem se po temnem in zatohlem hodniku pritipal do duri. Potrkal sem in vstopil, dasi mi nihče ni rekel: „Noter.“

Bedni mož je sedel na velikem stolu ob mizi, kamor je pač omahnil, ko sem sobo zapustil. Drobna glava mu je zlezla povsem med

rame, da se mi je zdel majhen in slaboten kakor otrok.

Nič začudenja ni pokazal, da sem se vrnil. Tudi ni povprašal, čemu sem spet prišel. Kakor se ne bi bila poslovila, mi je spet zagotavljal:

„Ne, ne maram je, ne sme priti. Vun jo vržem, ničvrednico!“

Zdaj sem slišal in čutil jasneje nego poprej: iz slednje besede je kričalo hrepenenje in prošnja:

„Pridi, pridi! Vse ti odpustim!“

Človeško srce — večno nemirno, hrepeneče vekomaj ...

ČRNOŠOLEC.

Novela. — Spisal dr. Ivo Česnik.

I.

Nad zemljo je ležala pomladanska noč. Tiha je bila dolina, tihi griči, tihe strme gore s skalnatimi čermi. Le sova je skovikala nekje v preperem duplu in reka je šumela v mogočnih vrtincih mimo vasi.

Tam pod hribom je stal mlin, veliko in prešerno poslopje z zamreženimi okni. Kraj njega so se penili valovi globokega slapa v blede mesečini, ki se je igrala na šelestečem drevju, prvih nageljnih in vrtnicah na zažrajeni gredi.

Čez reko je držala brv. Nanjo je stopil iz gozda človek, dolg, suh in škiljast. Razmršena brada je štrlela na desno in na levo, ohlapne hlače so se bile razcefrale že davno na gležnjih, hodnja srajca je bila odpeta za vratom. Norec Grogja je šel pod mrežasto okno, za katerim se je skrival rožmarin, majaron in nagelj. Pomaknil je široki klobuk na zatilnik, vzel iz žepa piščalko, sedel pod hruško na klop in zažvižgal tako lepo in prijetno popevko, kot je ne zadrobi kos v prvi pomladi, ko išče družice.

„Ne sliši me,“ je mrmral, ko se ni odprlo okno po dokončani pesmi. In pričel je iznova.

„Noče me slišati,“ je tožil, ko je prenehal z novo melodijo. Zamišljeno je sedel in gledal tisočere kapljice, ki so se blestele v mesečini in pršele iz žlebov ob kolesih v globino. „Vem, logarja ima rada, Roberta. Na Štefana je pozabila, ker je šel v črno šolo. Mene pa ne mara, ker sem grd in ubog in se mi vse smeji. Odkar sem oblekel hlače, se mi rogaajo.“

In res so zbijali ljudje šale z Grogom, z njegovo hojo in njegovimi besedami. Le piščalko so mu privoščili. Priznali so, da je izboren piskač,

da mu ni dobiti para v devetih farah. Kako ne bi bil dober piskač! Saj je ciganskega rodu. Pred tridesetimi leti ga je pustila mati za vasjo zavitega v umazane cunje. Stari Poklukar, reven gostač, ga je našel in prinesel k županu. Občinski možje so mu dali malega poredneža v izrejo. — Odslej boš vsaj imel kako delo, Poklukar, in ne boš jedel zastonj našega kruha, je rekel oče župan. Poklukar je redil Grogja in ga vzgojil s palico. Tako je vcepil norcu v srce sovraštvo do vseh ljudi.

Grogja je temno pogledal in zaklel.

„Pravijo, da sem nor. Moram znoreti, ker ne čujem ljubeznive besede. Le iz Cilkinih ust sem jih čul že mnogo. Zato jo imam tako rad, a ona me ne mara. Privošči mi dobro besedo, a mara me ne, ker sem grd in ubog! Da sem bogat in lep, bi me marala.“ — Skremžil je obraz, pokrtil lica z dlanmi in se naslonil s komolci na kolena.

Tedaj je prikorakal mimo mlina samotni potnik. Njegov obraz je bil bel kot alabaster, velike modre oči so bile zamišljene, kot da gledajo v večnost, vitka postava, odeta v črno obleko, je bila gibka. Potnik se je ustavil, oči so se ozrle po oknih, srce je zadrhtelo.

Norec Grogja je začel stopinje, planil pokonci in zagledal potnika.

„Ali si ti, Štefan, črnošolec? Ali si res? Ne zacopraj me!“

„Da, jaz sem, Grogja! Ne boj se me!“

„Haha, ti si ušel! Zaradi te, haha! Pa Cilka te ne mara več, ljubi logarja Roberta.“

„Kaj praviš, Grogja?“

„Haha, črnošolec, zacopraj ji, pa bo imela rada tebe. Čemu pa imaš Kolomonov žegen in črne bukve? Ko bi jih imel jaz, bi se mi godilo dru-

gače. Cilko bi zacopral, da bi me imela rada, vso vas bi zacopral, da bi znorela. To bi se potem smejal, haha!"

Groga je odšel čez brv in izginil v grmovju, črnošolec Štefan je pa stopil pod hruško, sedel na klop in razmišljal norčeve besede.

— Ali je resnica, ali je laž? Ali sem prišel prepozno? Vse leto sem se trudil pogasiti plamen. Iz ljubezni do matere sem odšel v samoto, premagoval sem se, velik kamen sem zavalil pred duri nekdanjih spominov. Pa so prišli ponoči kot tatje in odvalili skalo in trkali na vrata mojega srca. Od prvega dne, ko sem prestopil semeniška vrata, do danes — sami boji, ena sama velika srčna boleost. Prav mi je. Čemu sem silil z glavo skozi zid? Čemu sem se hotel vtihotapiti v svetišče, kjer smejo prebivati samo izvoljenci Gospodovi? Cilka me je ljubila, oče Primož je bil zadovoljen, da dobi učenega zeta — a materine solze so me gnale v tiho samoto. In medtem je logar preslepil dekle, logar, moj prijatelj!"

Črnošolec Štefan je slonel na klopi, oprt ob palico. Rdeče ustnice so mu trepetale v boleosti, črn klobuk je zdrknil na travo in gosti kodrasti lasje so zablesteli v mesečini.

— Zakaj sem storil zdaj ta korak? Cilka bi se omožila in bi bila srečna, in jaz bi se umiril. Tako pa napravim materi, dobri materi, bridkost in grenkost. Toda glej, nisem mogel drugače; moj Bog, ti veš, da nisem mogel. — Nemara pa ni res, kar govori norec! Morda pa še ni pozabila name. — Jutri vidim, jutri pojdem k Mlakarju. —

Tako je sedel, razmišljal in zadremal. V spanju je zlezal na travo in ležal tam do jutra. Ko je vstajala zora izza gora, se je vzravnal in pogledal domačo grudo in vzkliknil: Naprej!

* * *

Vas je mirno snivala, visoki zvonik je ponosno strmel kvišku, in prozorni lunini žarki so se lesketali na zlatem jabolku kot kresnice v junijevi noči. Za vasjo se je širilo grmovje, v začetku nizko, potem vedno višje in lepše. Med gorami so se razprostirali smrekovi gozdi.

Mati Barba je spala v svoji hiši kraj vasi. Hiša je bila čedna: pobeljena, krita z opeko in obdana krožinkrog od sadnega drevja.

Norec Groga je stopil pod Barbino okno, šipe so se stresle, iz ust je prišel hripav glas.

„Mati Barba, Štefan je ušel iz črne šole. Ali čujete, mati Barba?"

Izgovoril je in krevsal med njivami in osredki dalje brez cilja. Venomer je mrmral sam s seboj; mahal je z rokami, postajal in se zamišljal.

— Nihče me ne mara, tudi Cilka ne. Črnošolec je prišel. Začara jo in bo imela rada njega, in ne Roberta. Da bi jaz znal čarati, znori vsa vas. Potem bi se smejal! Haha! — Črnošolec je tu. To ga bo vesela mati! Radoveden sem, ali se je zbudila starka, ali me je čula? Haha, to ga bo vesela! —

Mati Barba se je prebudila in čula Grogov besede. Pomela si je zaspane oči in težko vzdihnila.

— Ali so bile sanje? Ali ni nekdo zaklical? Grogov glas je bil. Kaj je rekel? Štefan je ušel iz črne šole? To ni mogoče. Norcu se blede pa straši okrog cele noči. In Štefana ne more videti radi tiste Cilke. Oh, ti moj Bog, ti mi grehe odpusti! Strašno ga je zmešala reveža, da ni vedel, kje ima glavo in kje srce. A zdaj je vse dobro. Zdaj je v varnem zavetju, stran od zapeljivega sveta. Zdaj pozabi vse... Sv. Štefan, ti ga obvaruj na pravi poti! —

Starka je molila in lepe misli so ji vstajale v duši. Štiri leta poteko, in Štefan stopi prvič pred Gospodov oltar. Vse bo gledalo nanj, vse ga bo slavilo in mu trosilo cvetja na pot. Slehera usta ga bodo blagrovala. In ona bo zraven njega, vsa blažena, vesela. Njegovo življenje bo velik delaven dan v Gospodovem vinogradu, in ona bo mirno živela poleg njega, dokler ne potrka na vrata božja dekla, smrt.

Tako si je risala prihodnost in v molitvi in mislih zaspala. V spanju so legle na njeno dušo trudne sanje. Videla je norca Groga, kako se je smejal, trkal na okno in vpil: „Mati Barba, Štefan je ušel iz črne šole!" Tam iz daljave čez polje je prihajal res njen sin, pobit in resen, oči uprte v tla. Pred kočo je obstal in gledal čez dolino; tam pod hribom so se mu ustavile oči, tam nad mlinom. Cilke ni mogel pozabiti; zarekla mu je, zato je moral misliti nanjo tudi v samoti. Mati se je ujezila, stopila pred hišo, jokala in vpila ter zapodila sina od sebe. In stopal je počasi in s povešeno glavo v mlin; tudi tam so ga zapodili, ker črnošolca ne mara nihče. Bled je odšel ob bregu reke proti gozdu. V tolmunu se je umival povodnji mož in vabil k sebi nesrečneže. Štefan je čul njegov glas, zakrilil je z rokami, valovi so ga sprejeli v svoje naročje, povodnji mož se je pa režal na visoki skali sredi reke.

Jutranja zarja je tedaj odtegnila s svojimi nežnimi prsti nočno zaigrinjalo in je vzšla v škrlatistem oblačilu. Trepetale so rosne kapljice na polju, kjer je valovilo žito in zelenela trava, oglasili so se ptičji kori v gozdu in nad senožetmi se je dvigala lahna meglica.

Štefan je stopal preko njiv in travnikov za vasjo in gledal vstajajoče jutro. Videl je Groga, kako je stal ob griču in mrmral nerazumljivo pesem in vpil nanj čez polje. Ni se zmenil zanj. Duša mu je bila tako polna najrazličnejših čuvstev, da ni vedel, kdaj je došel do rodne hiše.

„Matere ne bom budil. Zunaj počakam, da vstane.“

Sedel je na klop v vrtu in zrl zamišljeno predse. Ni čul petelinovega petja, ni videl lepote jutra, ki se je dvigalo nad vasjo, dolino in gorami, ne reke, ki je tekla čez širno polje. Le mati mu je bila v mislih tisti trenutek, mati in njena globoka žalost. In mater je Štefan ljubil.

Zlato solnce je vzšlo in razsvetlilo s svojimi prameni gore in doline. Na hiši so zaplesali prvi žarki. Mati Barba se je zbudila iz trudnih sanj in pogledala skoz okno.

„Jezus! Štefan!“

Skoro omahnila je na posteljo, ko je zagledala sina. Naglo se je oblekla in hitela na vrt.

Štefan je vstal in ji podal roko.

„Štefan, kaj se je zgodilo?“

„Mati, vrnil sem se.“

„Moj Bog, pa vendar nisi —“

„Sem, mati. Izstopil sem. Nisem mogel drugače.“

„Radi one, radi mlinarjeve, o! Sin moj, zakaj si to storil? Ljudje se mi bodo posmehovali in za tabo bodo kazali s prstom. Pojdi nazaj, Štefan, pojdi!“

„Ne morem, mati!“

„Moj Bog, kaj dočakam na stara leta! Vse sva storila zate z rajnim očetom. Od zore do mraka se je trudil in vdeval v šivanko, da je prislužil zate in zase. In zdaj tako plačuješ?“

Mati Barba se je sesedla na klop in jokala v predpasnik. Štefan je stal pred njo s težkim srcem, potisnil klobuk na oči in krčevito držal palico, da mu ne bi pritekale solze na lica.

„Mati, ne jokajte! Vse bo še dobro. Rad Vas imam, kot sem Vas imel nekdanj, kot sem Vas imel takrat, ko sem na Vašo željo sklenil dati slovo svetu.“

„Štefan, vrni se!“

„Ne morem,“ je odgovoril sin z mehkim, prosečim glasom.

„Vem, zakaj ne moreš. Zarekla ti je, a jaz te rešim. Na božjo pot pojdem, da ti izprosim milosti pri Bogu. Precej jutri se odpravim. Bog me bo uslišal, mora me uslišati. V mlin pa ne hodi, Štefan! Mladi logar Robert zahaja tja.“ Nesreča bo — —“

Štefan je vzdihnil in ni odgovoril ničesar.

II.

Norec Groga je hodil po vasi in pripovedoval novico. Smejali so se mu ljudje začetkoma in ga dražili, potem so postali pozornejši in si jeli šepetati.

„Morda je pa res. Čisto mogoče.“

„Jaz sem vedno rekla, da ne bo nikoli gošpod.“

„Tudi meni se je zdelo, da ne bo hotel prav storiti. Glej, glej —“

Tako so govorile ženice, dekleta so pa ugrabala, koliko je Štefan zrastel, ali ima še tiste sanjave, modre oči in dolge kodraste lase, vitko postavo in snežnobela lica. Može so šli na polja in so se pogovarjali o važnih stvareh.

„Črnošolcu se ni zameriti. Točo zna delati, ogenj zagovarjati. Iz črnih bukev se je tega naučil. Za vse zaklade ve in hudobce zna krotiti.“

„Pa jih ne bo, ta že ne, ta Štefan! Po gozdovih in poljih bo lazil in v mlin doli, če bo Mlakar zadovoljen.“

„Vsa pamet bi se mu bila morala izcediti iz možganov, če ga ne zapodi od hiše, brezverca! Le poslušajte me, može, črnošolec je brezverec. Zakaj pa ni ostal v črni šoli? Ker nima vere. Boste videli, če ni res. O, še čudne stvari bomo čuli, može. Stavim, da se bo zvezal s hudičem, če se že ni.“

„Teža pa menda vsaj ne stori. Predobro mater ima, ki moli zanj dan in noč.“

„E, vrag dela včasih posebne komedije. Ali ne veste, kako je požrla nekoč voda gori v mlaki voz, voli in voznika, ker se je le-ta zapisal hudiču. Mož ni hotel iti radovoljno v pekel, pa ga je vrag prekanil, ko je bil vinjen.“

„Če je bil vinjen, ga je lahko prekanil. Saj pijanca vodi za nos vsak otrok, pa ga ne bi vrag!“ je smeje odgovoril mlad kmet.

„Kaj ti veš, ki si se komaj predpustom oženil.“

Norec Groga tisti dan ni šel v dnino, tudi doma se mu ni ljubilo plesti košev iz bičevja ne brezovih metel iz brezja. Hotel je, da vedo vsi za črnošolčevo vrnitev, da vesta tudi Mlakar in Robert. Boječe se je priplazil do mlina, ker je imel pred starim Primožem velik strah. Gosposka ga je postavila za župana, njegova beseda je bila vplivna, njegova roka mogočna.

— Oblast ima in lahko me utakne v luknjo. Zato je treba biti ponižen. Izvedeti pa mora. Tako rad imam Cilko, a ona me ne mara, ker sem grd in ubog. Da mi kruha, lepo govori z menoj, a vzame me ne, nikoli, ker škilim in sem suh, dolg in neroden. Štefan jo ima rad, Robert tudi. Le naj se kavsata zanj, jaz se bom pa smejal. Haha!

Bogati Mlakar je stal pred mlinom in si gladil sivo brado, Cilka je prilivala na vrtu rožam, kolesa so se vrtela v velikih kolobarjih, pajklji so šklepetali, stope so tolkle s težkimi beti, žaga je drsala s svojim enakomernim, tankim glasom.

„Ali iščeš dnine, Groga? Ali te ne mara nihče v vasi? V božjem imenu lahko delaš danes pri meni, če nisi dobil drugje.“

„Ne iščem dnine.“

„Hočeš zajtrka? Stopi v kuhinjo! Cilka pride takoj in ti da žgancev in zelja.“

„Precej pridem, Groga. Kar stopi v kuhinjo!“

„Božjega daru se ne branim, oče Mlakar. A ne maram zastonj. Novico Vam povem, lepo novico.“

„Kaj pa bo takega, Groga?“

„Štefan je ušel iz črne šole.“

Cilka je postala pri delu, v lica ji je udarila rdečica. Oče Mlakar je radovedno zrl v Groga in ga vprašal: „Kje si čul novico? Ali si si jo izmislil?“

„O ne, o ne! Ponoči je šel tod mimo in se je ustavil ob Vaši hiši in gledal na Cilkinu okno.“

„Kaj ne poveš? Pa ti si bil tudi tukaj, a? Že stokrat sem ti prepovedal, pa ne pomaga nič. Nekoč te zaslede fantje in pretepo. — Ali je kaj trkal na okno?“

„Ne vem, tega pa ne vem.“

„Nemara pa veš ti, dekle?“ se je obrnil k Cilki. „Nič se ne boj in nič mi ne skrivaj! Matere nimaš, da bi ji zaupala. Povej, Cilka, ali si govorila z njim?“

„Nisem govorila, oče.“

Oče Mlakar je pokimal in je motril hčer, kot bi ji hotel pogledati v dno duše; potem je odšel k žagi in ukazal Cilki, naj da norcu žgancev. Med potjo je pa mrmral: „Radi Cilke! Hm! Saj sem bil zadovoljen. Naj bi se bil posvetil gospodarskim naukom, čemu pa je šel tratit čas drugam!“

Cilka je odšla v kuhinjo, za njo je krevsal Groga z dolgimi koraki.

„Tjale sedi za mizo!“ je rekla norcu, ki jo je slušal kot Boga. Postavila je predenj žgancev in vzela v roke nedopleteno nogavico. Groga se je prekrizal in zajemal z veliko naglico.

„Groga, ali je Štefan videti žalosten? ali je bled?“ je vprašala z otožnim glasom.

„Bled je, Cilka, bled. Ali kaj to tebe briga! Tvoj ženin je Robert, in vsemu svetu je znano, da boš jeseni njegova. No, le čakaj! Črnošolec te zacopra, da boš njega rada imela.“

„Molči, Groga, lepo te prosim,“ je vzdihnila Cilka in izpod velikih trepalnic so pripolzele svetle solze, najprej dve, tri, potem vedno več, cel potok.

„Zakaj jokaš? O, le joči! Ko bi imela rada mene, bi ti ne bilo treba nikoli kremžiti obraza.“

Vstala je in izginila v čumnato, norec je pa kričal za njo in mrmral:

„Ne mara me, tudi jaz je ne maram. Naak, rad jo imam, a črnošolca ne maram in logarja sovražim. Robertu povem, povem mu. Potem naj se pa lasata in tepeta! In črnošolec naj mi magari zacopra piščal in pošlje k meni vraga in moro!“

Dvignil se je in odšel iz mlina čez brv in izginil v hosti.

* * *

Pred poldnem je prišel v mlin Štefan. Njegov obraz je bil temen, oči žalostne. Od jutra mu je govorila mati na srce in ga spravljala nazaj v semenišče, tožila je in jokala, da je nazadnje odšel v gozd in hodil okrog brez cilja, mislil in gledal v tla. Zdajnzdaj je postal, zmigal z glavo, zamahnil z levico in šel dalje. Tako je prišel v mlin in stopil v kuhinjo, kjer se je vrtela pri ognjišču Cilka.

„Dober dan, Cilka!“

„Bog daj!“

Ozrla se je in zardela. Štefan je stal pred njo kot skesan grešnik, s povešenimi očmi. Dolgo je trajalo mučno molčanje, tisto, ki si ga ne upa prekiniti ne eden ne drugi in se zdi neizmerno dolgo. Potem je dvignil Štefan oči in jo pogledal.

„Ali mi ne daš roke, Cilka?“ je šepnil.

„Oprosti mi! Vsa sem zmedena,“ je odgovorila in dela svojo desnico v njegovo.

Štefanu je sijalo solnce v obraz; bil je vitek kot mlada jelka v gozdu, obličje mu je bilo belo kot alabaster, oči zamišljene in sanjave, kot bi zrle v večnost. Očarala jo je njegova postava in spomnila se je nekdanih dni.

„Vrnil sem se, Cilka, zaradi tebe sem se vrnil. Celo leto sem se premaigoval, pa je prišel maj, in zahrepenel sem po cvetkah na tvojem oknu in po zelenju domačih livad. Moral sem vun v božji svet. Povej, Cilka, ali si res pozabila name? Glej, čudne stvari sem slišal, da ljubiš Roberta, mladega logarja. Reci, da ni res.“

„Štefan, koliko sem prejokala zaradi tebe! Vso jesen in zimo sem se trudila, da te pozabim. Nisem mogla. Kot veliko, sveto skrivnost sem čuvala tvojo ljubezen, a upanja ni bilo od nikoder. V prvi pomladi je začel prihajati k nam Robert. Kmalu mi je bilo jasno, zakaj. Oče mi je razodel njegove želje: Logar Robert te ima rad. Fant je razumen, zna več kot vsi snubci iz doline, in po rajnem je precej podedoval. Jaz bi ne imel nič zoper takega zeta. Štefana si izbij iz glave!

Odšel je in se ne vrne. Saj veš, da sem bil zadovoljen tudi z njim — toda sedaj je tako. — Vidiš, in jaz sem se vdala v očetovo voljo, ker ljubim očeta in sem ga še vedno ubogala.“

„In kaj zdaj?“

„Zakaj si bil odšel, Štefan! Kaj zdaj? — Vprašaj očeta!“

„Cilka, povej, ali me še ljubiš? Ko mi odgovoriš na to vprašanje, pojdem k očetu.“

Tedaj mu je pogledala v žalostne oči in po licu so ji pritekale solze. Štefan jih je videl in razumel njih pomen. Podal ji je roko in ona je naglas zajokala.

„Ali naj grem k očetu, Cilka?“

„Pojdi in povej mu vse!“

Tam pri stopah ga je dobil in spoštljivo pozdravil. Mlakar mu je stisnil desnico in se pošalil:

„To je lepo, da se me še spomniš. Povej, Štefan, ali si prišel mene pozdravit? Zdi se mi, da tiči za drugim grmom zajec.“

„Vse Vam je znano, oče Mlakar. Dobro veste, zakaj sem odšel iz samote.“

Pripovedoval mu je zgodbo zadnje jeseni, zime in pomladi, pripovedoval o pomenku s Cilko.

„Kaj misliš sedaj, Štefan?“

„Ne vem; vse je odvisno od drugih ljudi.“

„Kako to? Saj si vendar sam svoje sreče kovač, sam moraš odločevati.“

„Oče Mlakar, to je ravno, da ne odločujem sam, odkar sem se rodil. Oče in mati sta rekla: Pojdi past! — in sem pasel krave. Oče je rekel: V šole te dam! — in sem šel. Mati je rekla: V semenišče pojdeš! — in sem se zaprl v samoto.“

„No, in kaj zdaj?“

„Moja usoda je v Vaših rokah, oče Mlakar. Če mi odrečete Cilko in roko, potem z Bogom, domača vas. Pojdem kamorkoli. In če mi je ne odrečete, sem najsrečnejši človek na svetu.“

„Fant, to je sitna stvar. Ravnotako kakor jo imaš ti rad, jo ima rad tudi Robert. Nisem mu še docela obljubil njene roke, tudi ona se mu ni zavezala, a logar bo norel žalosti.“

„Tudi jaz, oče.“

„Naj odloči Cilka, kdo bo gospodar na Mlakarjevini! Na ljudske čenče ne dam nič. Vem, da bi bila s teboj srečna.“

„Cilka hoče, da odločite Vi!“

Mlakarju se je smejalo srce ob hčerini dobroti in ljubezni. Peljal je Štefana v kuhinjo in si zadovoljno gladil brado.

Nagajivo solnce je čez hip gledalo troje srečnih ljudi: očeta, ki je trepetal z očmi, ko je sklepal

hčerino in Štefanovo roko, in Cilko in Štefana, ki sta v blaženem veselju in hvaležnosti zrla na Mlakarja.

* * *

Pol ure od vasi je stala norčeva hiša. Ob gozdu je stala, lesena in ubožna, in se ozirala v dolino. Pred kratkim je naslonil Groga na izprane zidove tramov in plohov, pokrili streho in zadelal luknje z ilovico. Samotaril je v njej cele zime in preganjal dolgčas s pletenjem košev in brezovih metel in z žvižganjem na piščal.

Tisti dan je sedel brez dela pred kočo in se grel na solncu.

— Nikamor ne grem odtod. Popoldneva počakam. Takrat pride mimo logar. Povem mu novico, da bo zijal. Ugrizlo ga bo v srce, jaz se bom pa smejal. Haha! Po gozdu ga ne grem iskat, ker ima puško in me lahko ustrelji. Jezen je name, ker imam rad Cilko. Čakaj, danes te ugriznem naravnost v srce. To bo sladko zame. Haha! Že dolgo sem čakal te prilike.

Norec se je smejal, da se mu je tresla razmršena brada in mu je padel na tla široki, preluknjani klobuk. Radovedno je gledal gospodarja velik, siv maček, edina žival, ki jo je redil Groga v svoji koči.

„Mucek, mucik!“ je klical norec.

Maček je prihitel k njemu in se mu jel dobrihati; sedel mu je v naročaj. Norec ga je gladil in se pogovarjal z njim.

„Ali si kaj jedel danes, revček? Seveda si, kajne.“

Maček ga je gledal, in Groga je razumel njegov nemi odgovor. Potem se je zamislil: — Ta muc, ta je moj edini prijatelj na svetu. Zato me nikdar ne zapusti. Skupaj živiva, skupaj tudi umreva. E, umreva še ne, saj nama je prijetno tu gori v samoti. Tako lepo sem stesal kočo, jo pokrili in zamazali. Celo poletje sem delal. Vse je zijalo in se smejalo norcu Grogi. Pa sem le do delal. In za koga sem se trudil? Za Cilko. Lep dom sem ji hotel postaviti, da bi živela v njem kot kraljica. Toda zastonj sem vihtel tesačo, zastonj sem žagal, zastonj vozil ilovico in zakapal sleherni luknjo. Ne mara me, ker sem grd in ubog. Nihče me ne mara — le ta muc me ima rad, ker sem ga rešil smrti in gladi. „Iz pasti sem te vzel, kaj ne, mucik, kjer si mijavkal, ujet na zadnji nogi. Prinesel sem te domov in ti izlečil rane s polhovo mastjo. Od tedaj sva prijatelja, kajne?“

Norec se je igral z mačkom, ga božal, tekal z njim okrog koče celo dopoldne in čakal Roberta.

Pričakal ga je. S puško na rami, rdečih, veselih lic, močan in širokopleč je prihitel po stezi v zelenih nogavicah in z žebli nabitih čevljev iz svoje koč, oddaljene morda četrte ure od Grogove bajte, in hotel po opravih na drugo stran gozda.

„Groga, kaj uganjaš burke z mačkom!“

Groga se je skrtil za vogal svoje koč in kukal izza njega.

„Tebe sem čakal, logar. Novico imam zate. Štefan je ušel iz črne šole. Veš, zakaj? Zaradi Cilke. Njegova bo, in ne tvoja.“

„Molči in ne draži me!“

„Haha, ali ti ni všeč?“

„Ali je res? Ali se je res vrnil?“

„O, kajpa! Če ne verjameš, pa pojdi vprašat Cilko, ki raditega joka že celo dopoldne.“

„Če lažeš, Groga, pazi!“

Zapretil mu je in odšel.

Pod njegovimi trdnimi stopinjami se je valilo drobno kamenje, grmovje je šumelo na desno in levo, vejice zelenih gabrov in lesk so mu bile po obrazu, ko je drvil nizdol.

Ves v solncu je stal mlin med drevjem. Po travniku so se pasle kure, med njimi je ponosno stopal petelin in zdajnzda zapel. Pred čebelnjakom je bilo vse živo. Čebele so se vsipale na pašo in letale domov s strdjo in rumenim praškom, gnetle se na prednicah in ozkih ustih ter padale na tla in lazile po travnatih bilkah, dokler se niso iznova dvignile v zrak. V mlinu so šklepetali pajklji in se vrteli težki kamni, koruzna in pšenična moka se je sula na prostorne mendrge, stope so klopotala v taktu, ječmen je v strahu polzel izpod njih in se čistil od plev. Dve veliki kolesi sta se urno vrteli in izlivali iz korcev vodo, ki je padala iz žlebov vanje, dve sta kolo-barili s svojimi lopatami in se otresali mokrih valov, ki so sunkoma stresali hrastovo vreteno in železne obroče na njegovih konceh. Žaga je monotono pela svojo pesem: zin, zin, in pred njo so stali v skladalnicah hlodi in čoki, žaganice in doge. In krožinkrog travniki in sočnate njive s koruzo in pšenico. Tam ob reki pa je stala Cilka, vitka in lepa kot vila v mladem jutru. Prala je in topli solnčni žarki so plesali po njenih zlatih laseh, rdečih licih, dolgih trepalnicah in nežnih rokah.

Robert je izpreletelo, ko je zagledal Cilko. Da, izvedeti mora, od nje same mora izvedeti. Stopil je do nje in vprašal kar naravnost: „Cilka, ali je res, kar sem čul, da se je vrnil Štefan, vrnil zaradi tebe?“

„Res je, Robert.“

„In ti, dekle, povej, ali ga še ljubiš!“

„Ljubim, Robert.“

Povesil je glavo in z desnico potegnil preko čela. Njegovo rdeče lice je pobledelo, kot bi ga pičil gad.

Povedala in priznala mu je s tihimi, prizanesljivimi besedami svojo nanovo oživljeno ljubezen do Štefana.

„In oče?“

„Oče sam je odločil tako.“

„Zbogom, Cilka! Bodi srečna!“

Podal ji je roko in jo pogledal s svojimi lepimi moškimi očmi.

„Ali si hud, Robert? Bog ve, da ti nisem hotela prizadeti nikake boleti.“

„Nisem hud, Cilka.“

Odšel je počasi, trudnih korakov in ni čul očeta Mlakarja, ki je klical za njim.

* * *

Štefan je sedel ob gozdu in gledal v dolino. Mislil je na svojo srečo in nesrečo, na Cilko in mater in na Roberta. Nekaj mu je reklo, da ni naredil trdne stopinje, ko je odšel iz semenišča. Mater je užalil, Cilki je vznemiril srce, Robertu ugrabil nevesto. A vendar je bil konec premišljevanja: Nisem mogel drugače!

Iz gozda je stopil logar Robert, žalosten in pobit. Ko je zagledal Štefana, ga je za hip pograbila jeza. A le za hip. Koj nato se je spomnil nežnega prijateljstva do Štefana, prijateljstva izza mladih let, ko sta skupaj kot brata lazila po gozdu in polju, trgala cvetje, se kopala v reki. Ta vez je trajala do danes. Ali se razruši?

„Dober dan, Štefan!“

Štefan se je ozrl in zardel. Speklo ga je v duši, ker je videl prijateljevo otožnost in je skoro uganil njen vzrok. Vstal je in stisnil Robertu roko in si ni upal izpregovoriti, ker je čutil, da je velik grešnik pred njim.

„Ali si se vrnil, Štefan?“ je začel Robert.

„Vrnil.“

„Kaj neda, nisi mogel pozabiti.“

„Nisem mogel.“

„O, jaz poznam to, Štefan. A privoščim ti Cilko, prijatelj, edino tebi izmed vseh ljudi na zemlji. Boli me ta udarec, a njej in tebi na ljubo ga prenesem.“

„O, Robert! Vidim, da si ti najboljši človek na svetu.“

Podal mu je roko, in v očeh so mu blestele solze, lepe solze ginjenosti.

„Zbogom, Štefan!“

Robert ni hotel videti solz in se je bal, da ne privro še njemu vpričo prijatelja v celem po-

toku na dan. Zato je odšel, lazil po gozdu s povešeno glavo in kot rojena otožnost priblodil zvečer domov, da se mu je čudila Rezika, sestra njegova, živo in veselo dekle, ki mu je gospodinjilo.

„Kaj ti je, Robert! Ali si bolan? Povej!“

„Bolani, pa ta bolezen ne mine kmalu, Rezika“, je rekel, ko je obesil puško na klin in sedel za javorjevo mizo.

„Ali si se znabiti sprl s Cilko?“

„Nisem se sprl. Štefan se je vrnil, Rezika, in mlinarjeva hči ljubi njega.“

„Pravila sem ti. — Pozabi, Robert. Mnogo jih je, ki lepše cveto. Le verjemi!“

„Zame je cvetela le ena.“

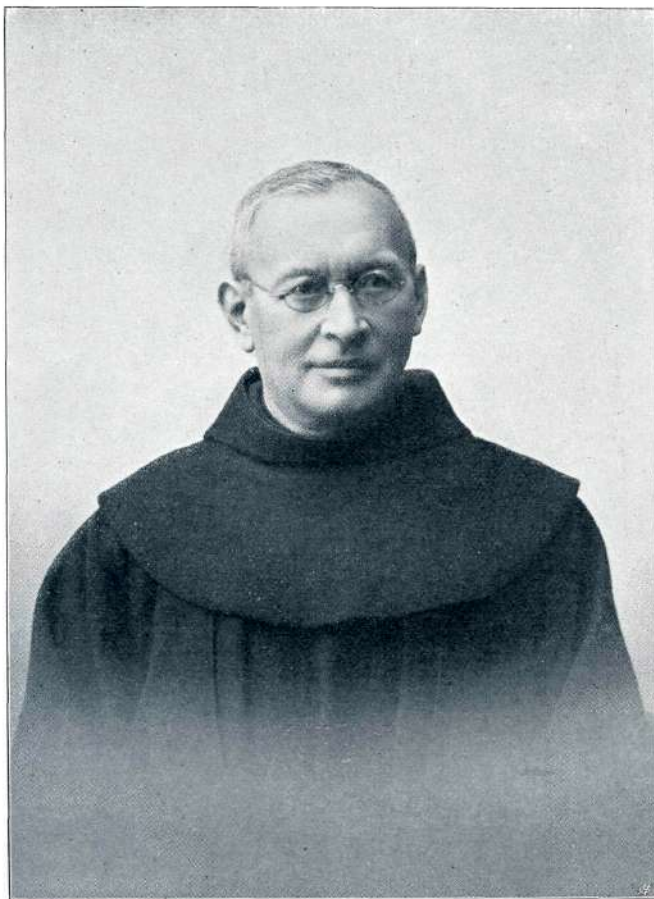
Ni se mogel več premagovati. Naslonil je glavo na javorjevo mizo, in med prsti so polzele vroče solze, drhte so prsi in v grlu ga je peklo, kot bi kdo nasul vanj žrjavice. (Konec.)

P. HUGOLIN SATTNERJEV ORATORIJ „ASSUMPTIO B. M. V.“

Napisal Stanko Premrl.

(„Vnebovzetje B. D. M.“)

P. Hugolin Sattner

Misel, ki se je porodila v glavah nekaterih ljubljanskih duhovnikov, naj bi se namreč skladatelj, p. Hugolin Sattner, lotil kakega oratorija, ni bila brezuspešna. Sad, ki ga je obrodila, je oratorij „Assumptio B. M. V.“ („Vnebovzetje B. D. M.“) Gradivo za tekst je, ponajveč iz sv. Pisma, nabral prof. dr. Aleš Ušeničnik, v pesniški obliki pa je priredil besedilo prof. dr. Mihael Opeka.

Sattnerjev oratorij je prvo delo te vrste med Slovenci. Znamenit je ta oratorij tudi vsled tega, ker povečuje preblazeno Devico in Mater božjo Marijo, še posebej njeno vnebovzetje (smrt, vnebovzetje in kronanje); torej povsem nova, originalna oratorijska snov.

Oratorij je namenjen Slovincem; ima izključno slovensko besedilo.

Škoda, da ni posegel skladatelj razen po slovenskem vsaj tudi še po latinskem tekstu, ker bi se potem delo izvajalo lahko tudi kje drugje in bi ne ostalo navezano le na našo ožjo domovino.¹

Glasba je vobče preprosta, lahko umljiva, izredno melodiozna in globoko občutena. Posebno krasni in učinkujoči so zbori (več mešanih in moških ter en damski zbor), samospevi kakor tudi dvospevi v drugem delu pa so pravi biseri.

Ker se bo oratorij — če Bog da — v kratkem v Ljubljani proizvajal, je gotovo umestno

¹ Čujemo, da prevaja gosp. prof. A. Funtek slovensko besedilo na nemščino. Uredništvo.

ČRNOŠOLEC.

Novela. — Spisal dr. Ivo Česnik.

III.

(Konec.)

Zvečerilo se je že, ko je prišel Štefan domov. Mati je kuhala večerjo in zamišljeno zrla v ogenj, ustnice so se ji premikale. Molila je mati Barba, molila vedno, kadar je bila sama. Danes je pa še posebno molila za sina.

„Dober večer, mati!“

„Bog daj, Štefan! Kod si hodil tako dolgo? Nemara si bil v mlinu?“

„Ne, bil sem v Grižah in v gozdu.“

„Prav je, da nisi bil doli! Doma bodi, Štefan, in premišljaj in moli — in še se vrneš . . . O sin moj! Glej, zapustil si pravo pot, da storiš nesrečno mene, logarja, njo in sebe . . . Vrne se. Glej, umirajočega očeta poslednja volja je bila . . . Ti je nisi čul, Štefan, ker si bil daleč tam doli v Ljubljani. A meni jo je izporočil in jaz ti jo ponovim nocoj, ker si že davno pozabil nanjo. Vidiš, tako je bilo. Oče je držal že svečo v rokah, oči je imel zaprte, redki dihi so mu še prihajali iz prsi. Klečali smo ob njegovi postelji in molili litanije vseh svetnikov. Tedaj je odprl nagloma veke in me poklical. S slabim glasom je dejal: Moja zadnja želja je, da je Štefan mašnik, da moli zame! In čez hip je zaspal za večno. Misli na njegove besede, Štefan! — Jutri pojdem na Brezje in Sv. Višarje, da ti Mati božja zopet vrne pravo pamet. In uslišana bom, gotovo bom uslišana.“

„Mati, truden sem! Lahko noč!“ je rekel Štefan in odšel v čumnato. Tam je legel na posteljo, a dasi je bil duševno in telesno utrujen, ni mogel zaspiti. Mučile so ga grenke in nadležne misli. Očetova poslednja želja je bila! A on ni poklican. Grešil bi, če bi se vrnil v izvoljene vrste. Morebiti pa je poklican, le prevelika sebičnost mu brani, da bi udaril kot titan ob zemljo in vzkliznil: Hočem! Cilko ljubi; ljubi jo tudi Robert, morda še veliko bolj. Robert, Robert, zakaj se je tako zgodilo? Zakaj se nisem vrnil prvo minuto, ko sem izvedel za tvojo veliko ljubezen? Zakaj sem vznemiril Cilko, zakaj razžalostil mater, to dobro mater! A zdaj ni več poti nazaj —

Šele pozno je zaspal in se zbudil drugo jutro, ko je stopila k njemu mati, napravljena v črno obleko in z veliko culo v roki.

„Zdaj grem. Varuj medtem skrbno dom in čuvaj se greha!“

„Kdaj se vrnete, mati?“

„Čez teden dni.“

In je šla mati Barba na Brezje, šla na Svete Višarje, iz ljubezni do sina je šla, ker je mislila, da bo nesrečen, če se ne vrne. Po kolenih je hodila okrog Marijinih oltarjev, vse molitve je premolila, na mrzlih tleh v cerkvi je spala. „O Marija, pribežališče ubogih in zatiranih, svetla zvezda upajočih, vratarica prosečih, usmili se me! Moj sin, Štefan, je odšel iz varnega zavetja in se hoče vreči v vrtinec življenjskega viharja. Pelji ga ti nazaj v samoto! Usliši me, mogočna Gospa, dobrotljiva in trpeča Mati. Tvoje srce je prebodlo sedem mečev žalosti. Reši mi sina! Češčena Marija — — —“

Tako je molila. In zdelo se ji je, da je Marija priklonila svojo glavo in se ji nasmehnila z blaženim rajskim nasmehom. V srcu je čutila lahkoto in prepričana je bila, da bo uslišana.

Prehladila se je tiste dni in začutila v prsih veliko boleost, da je komaj hodila po dolgih belih cestah proti domu. Doma je pa legla; prišla se je je pljučnica.

Stregla ji je sestra, stregel ji je Štefan in pogosto jokal ob njeni postelji, ker je ljubil mater, najbolj ljubil izmed vseh bitij na širni zemlji.

„Nič ne jokaj, Štefan! Rada umrem, da se le ti vrneš.“

Neprijetne so bile te besede za občutljivo sinovo srce.

„Ne umrjete, mati, ne! Ne smete umreti.“

„A če umrjem, Štefan, izpolni željo rajnega očeta! Misli name, ki sem te v bolečinah rodila, čula pri tebi v detinstvu, ti stregla ob vsaki bolezni, ki ti hočem le srečo!“

Bolnica je težko dihalo in molila, jagode so neprestano polzele med prsti in ustnice so se v boolesti premikale in pogovarjale z Bogom.

Prišlo je hujše. Starko je jel zapuščati spomin in v glavi se ji je bledlo.

Tedaj jo je obiskala Cilka. Izprosi je hotela blagoslova sebi in Štefanu. Mati Barba jo je gledala, Cilka je pa stala boječe poleg postelje, in Štefan je na drugi strani ob vzglavju motril bolnico s prosečim pogledom. Zaplamtele so tedaj starki upadle oči, ozrla se je na dekle in na sina, se vzravnila pokonci in mahala z rokami.

„Proč, proč odtod! Ti si kriva. Ti si kriva sramote in trpljenja mojega. Proklinjam te. Ne, ne, on se vrne... Če ne, tudi on — proklet!“

Dekle je trepetalo ob teh strašnih besedah in Štefan se je tresel, mati Barba pa je padla v nezavest. Nesrečni sin jo je budil, budilo jo je ubogo dekle, zmivala sta jo z vodo, a Barba je ležala kot mrtva. Prihitela je njena sestra in jo dramila in klicala. Mati se je prebudila, a neprestano bledla, klicala Štefana, mahala z rokami in hotela vstati, pa ni mogla. Ko ji je sin obrisal potno čelo, ga je gledala z velikimi očmi, a ga ni poznala.

„Cilka, pojdi domov!“ je šepnil Štefan.

„Ti si potreben spanja, Štefan. Toliko noči že bdiš in le redko zapreš oči za kratek čas.“

„Dekle moje, ljubezen do matere je velika in preмага vso utrujenost.“

Cilka ga je pogledala z žalostjo in odšla. Tudi Štefan je odšel na vrt, sedel na klop in se zatopil v žalost. Ni dolgo premišljal svojih grenkosti, ko ga je vzbudil Grogga z odurnim, neprijetnim glasom.

„Dober dan, črnošolec! Kaj si tako zamišljen? Ali te peče vest?“

Stopil je k Štefanu in ga motril s svojimi skeletnimi očmi. Z eno roko je držal kopačo, z drugo se je naslonil na plot in se smejal s tistim prezirljivim izrazom na ustih, ki je znak sovraštva.

„Grogga, pojdi po svojih opravkih!“

„A, a, ali si tako rad sam? Ljudje pravijo, da si brezverec, zapisan hudiču. V cerkev prideš zadnji, iz nje greš prvi. Ali se to spodobi? Pravijo, da si ti kriv materine bolezni. Zakaj si ušel iz črne šole. Ljubezen te je gnala, pa Cilke ne dobiš, naak. Moja bo, moja!“

„Grogga, ne laži!“

„Govorim, kar sem slišal, haha!“

„Ne reži se!“

„Haha, ali te peče vest, ker si mater pripravi na smrtno posteljo!“

„Izgubi se, sicer —“

Štefan je vstal in mu zapretil.

Grogga je skočil čez plot in zbežal po vasi.

Štefan je pogledal vso lepo dolino, blagoslovljeno in rodovitno kot paradiz in mislil na norčeve besede. Saj ni mogoče, da bi bili ljudje tako zlobni. Nikoli jim ni storil ničesar žalega; če ga je kdo vprašal za svet, mu je vselej rad postregel, prijazen je bil z ljudmi, kolikor je mogel. Seveda črnošolec je, in tega se je zavedal in vedel je, da ga gledajo postrani in zmigujejo z rameni. Zato se jih je zadnji čas izogibal, hodil svoja pota in ljubil samoto. In krstili so ga za

brezverca in mu navalili na rame krivdo, ki je ne prenese mirno najhladnokrvnejši hudodelec.

„Morda pa ni res, in si je norec izmislil, ker me sovraži. Ne! Preneumen je, da bi si izmislil. Pogosto sem čutil poglede ljudi, ko sem šel skozi vas. Šepetali so si in kazali za menojo. — A naj blebetajo, kar se jim ljubi! Ne briga me! Mati mi je zdaj vse, mati!“

Pri tej misli se je zganil in urno izginil v hišo in stopil v bolničino sobo.

Materi Barbi se je še vedno mešalo. Molila je, se jezila, vpila in klicala Štefana, odganjala od sebe Cilko. Zdajnjzda jo je zgrabil grozen strah, da je trepetalo suho, uvelo telo in so punčice v veliki grozi iskale nečesa neznanega.

Tako je prišla polagoma noč, grozna in strašna noč. Marjeta, bolničina sestra, je dala Barbi zdravila; potem je odšla in ukazala Štefanu, naj jo pokliče, če bi bilo hujše. Črnošolec je ostal sam. Sedel je ob materinem vzglavju nepremično kot kip in ji brisal pot raz čelo. Na mizi je brlela medla svetilka in obsevala svete slike po sobi in zastore pri nizkih oknih.

Na vasi je zapiskala piščalka, v laгодnem vetru so se zgibale drevesne veje, ob gozdu je skovikala sova. Štefan jo je čul in prišla mu je na misel smrt. Ali že ne stoji poleg postelje, da zamahne s koso, da upihne luč življenja materi?

Zdrznil se je in plašno pogledal bolnico, ki je nemirno dihala in vzdihovala.

Čuj, ali ni nekdo potrkal na okno? Smrt!

— Smrt, stoj! Prizanesi materi! Kar hočeš, ti storim, le ne pokosi je, da ne navališ na mojo dušo velike krivde.

A ni bila smrt. Štefanov oče je potrkal in stopil skozi okno v sobo. Morda je prišel naznaniti svoji ženi zadnjo uro? Ne! Štefana je prišel obiskat. Sedel je na stol ob vznožju postelje in zrl nepremično v sina.

„— Dober večer, Štefan!“

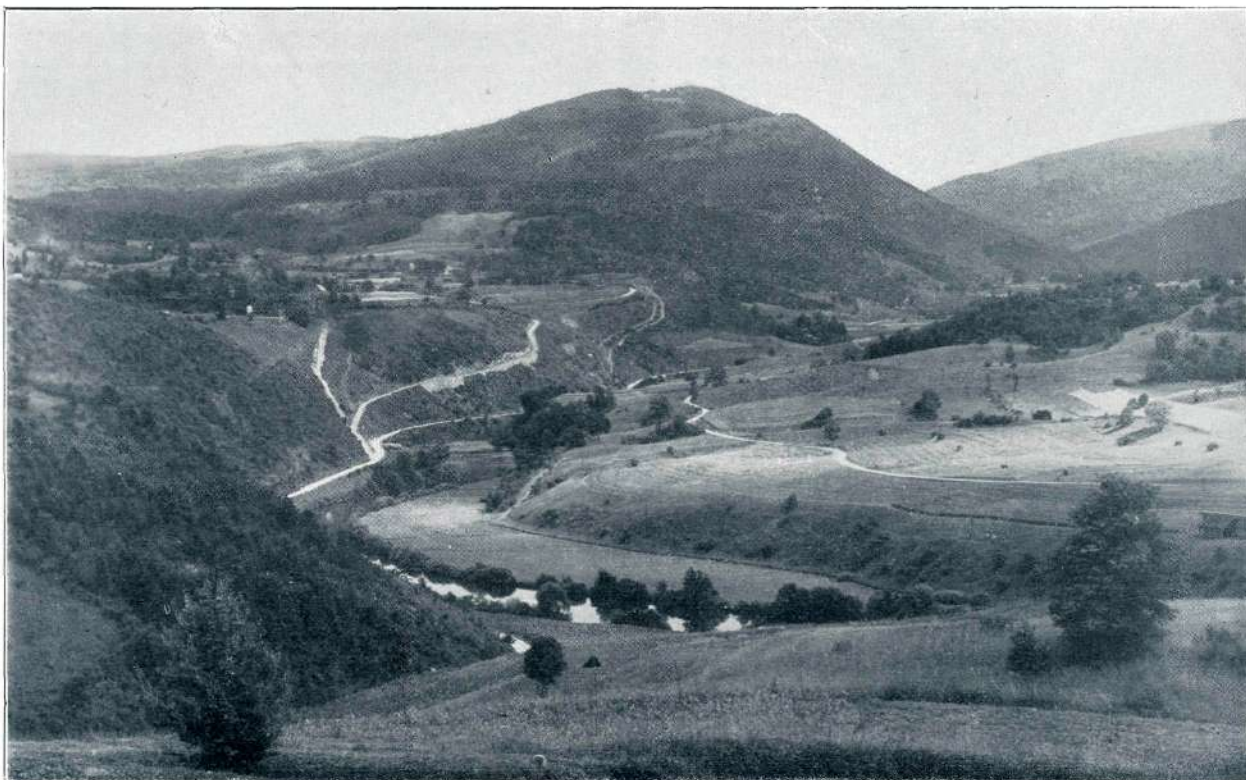
Črnošolec je trepetal ob tem glasu in s strahom odgovoril: „Dober večer, oče!“

„— Ne boj se me, sin! Obiščem te kot prijatelj. — Kako se ti godi?“

„Slabo, oče! Mati umira.“

„— Vem, Štefan. A prišel nisem radi matere, radi tebe sem tu.“

In govoril mu je dolgo, nemara eno uro, morda dve, tri. Pokazal mu je pot svojega življenja in trpljenja, potne kaplje, prelite zanj, prečute noči, upognjeni hrbet, plešasto glavo, suhe, uvele roke. In nazadnje je vzdignil palec svoje roke in rekel: „— Zakaj sem te dal v šole? Zakaj sem garal in stradal? Štefan, vrni se, da moliš zame! Poglej

NOVA CESTA Z AJDOVCA NA DVOR IN ŽUŽEMBERK (FOT. ERJAVEC).

mater in se odloči!" Roka je omahnila, pogled je splaval na bolnico, od nje nazaj na sina, in oče je naglo vstal in izginil za zastorom pri oknu tako tiho, kot je prišel. — —

V sobi je vladal velik mir. Motilo ga je le votlo bolničino hropenje. Ura je enakomerno tik-takala, luč je brlela kot neka zlokobna moč, ki hrani v sebi čuda. Štefan je pridržaval sapo in zrl neprestano v zastor, za katerim je izginil oče.

„Strašna noč! Bog se me usmili!" je vzdihnil Štefan.

Cin, cin! je zabrnela šipa. Smrt!

V groznem trepetu je zrl na okno, lasje so mu vstajali pokonci.

„Smrt, prizanesi ji, ohrani jo!"

A ni bila smrt. Groga je vstopil izza zastora, se smejal in sedel ob vznožju. Štefan se je za trenutek oddahnil.

„Dober večer! Kako se ti godi, črnošolec!"

„Čemu vprašaš? Slabo."

In ponovil je vse zbadljivke, ki jih je govoril čez dan na vrtu, o brezverstvu, vragu in o krivdi materine bolezni. Črnošolec ga je gonil proč, vpil nad njim, mu pretil z volkodlakom, moro. Norec se mu je režal s škilečimi očmi, privzdigoval velike lopataste roke in se tolkel po kolenih.

„Saj pojdem, saj pojdem! Ti pa glej na svojo krivdo, haha, falot," je po dolgem obotavljanju dejal in odšel.

„Hvala Bogu, rešil sem se ga!"

Komaj je zašepetal te besede, so iznova zašklepetale šipe. Smrt!

Roke so krčevito prijele druga drugo, punčice so se v strahu svetile.

„Ne ubij mi matere, smrt! Vzemi rajši mene!"

A ni prišla smrt, logar Robert je vstopil povešene glave, žalostnih oči in sedel ob vznožju.

Štefan je svobodneje dihal in motril prijatelja in ga vprašal, kaj hoče.

„Moja shujšana lica, s katerih je izginila rdečica, ti pričajo o moji bolezni. O njej sem ti prišel tožit, o nočeh brez spanja, o tožnih pohodih po gozdu."

Dolga je bila povest o križani nesrečni ljubezni, o solzah, o srčnem boju, gorju in bridkostih.

Cin, cin! Kdo zopet trka? Ali nocoj ne bo miru? Smrt!

„Smrt, ne vzemi mi je! Stoj, smrt!"

A smrt ni več čakala. Mogočno je stopila v sobo, koščena in grozeča, z votlimi očmi. Njena glava je segala do stropa, njena levica do tal, v desnici je držala koso.

Štefan je padel na kolena in jecal:

„Prosim te, prizanesi, prizanesi! Kar hočeš, storim, le krivde ne navali na mojo dušo, krivde materine smrti!“

„Odpovej se Cilki!“

Okno je zašklepetalo, v sobo je stopila Cilka, neizmerno lepa kot anđel, cvetoča kot roža. Prav tik Štefana se je postavila, da je pil opojni duh njenih ustnic, da je gledal njene čarobne oči, njen stas.

„Smrt, kaj zahtevaš od mene! Ne morem.“

„Tedad sva zgovorjena.“

Zamahnila je, da z ostro nabrušeno koso pretrga materi nit življenja. Štefan je pogledal mater, svojo drago mater, ki je toliko pretrpela zanj, planil kvišku in zgrabil smrt za roko.

„Smrt, zahtevaj! Vse storim, da le mati ozdravi.“

„Na kolena pred Madono! Obljubi, da se odpoveš Cilki in se vrneš v samoto, če ozdravi mati.“

In Štefan je pokleknil in storil obljubo odpovedi. Dolgo je klečal in molil, in ko je vstal, ni bilo smrti nikjer. Ob postelji sta stala Robert in Cilka, roko v roki smehljajočih se obrazov. Takrat se je rodil v črnošolčevi duši odgovor na nikdar odgovorjeno vprašanje o sreči: Srečo nosi v srcu, kdor druge osrečuje iz nesebične, velike ljubezni.

Odšla sta tudi Robert in Cilka, Štefan je pa sedel ob vzglavju in čul, gledal nepremično na bolnico in molil.

Proti jutru se je bolnica umirila, globoki in nepravilni dihi so izgubili vso težo, ki je kot mōra ležala na njenih prsih, oči so se zagledale v strop, roke so ležale lahno na odeji in držale med prsti debeli, črni molek.

„Štefan, čutim, da sem boljša. Bledlo se mi je in ne vem, kaj sem govorila v teh trenutkih. Ali ni bila Cilka ob moji postelji, ali se nisem razsrdila in vaju preklela? Toda ne smem vaju preklinjati, blagoslavljam vaju moram. Veliko upanje imam, da se vrneš, Štefan. A če se tudi ne vrneš, — božja volja naj se zgodi! — če vzameš Cilko, naj bo moj blagoslov z vama! Dasi mi poka srce od žalosti, vendar ne smem drugače, ker sem mati.“

„Mati, odpovedal sem se svetu, če Vi ozdravite. In zdravje se Vam vrača, zato se vrnem —“

„Ah, sin moj, hvala Bogu, hvala Bogu!“

Štefan je pokleknil ob njeno vzglavje in med solzami poljubljal uveli roki, mati je pa glasno ihtela veselja.

Prvi žarki majevega solnca so plesali po vrhovih gora, vsepovsod zunaj se je vzbuvalo novo življenje.

ŠMIHEL PRI ŽUŽEMBERKU Z NOVO CESTO (FOT. ERJAVEC).

IV.

Čez teden dni je mati Barba toliko okrevala, da je vstala in ležla na solnce. Štefan je bil tega neizmerno vesel in komaj je čakal, da docela ozdravi. Zdaj je imel cilj jasno pred očmi: samota. Morda pridejo bridkosti, trpljenje, duševne boli. Toda treba bo, da si zasluži z njimi novo srečo, srčni mir, treba bo milosti, in nebo mu jo dobrotljivo nakloni kot kraljevemu pevcu Davidu in tisočem prosečih, znabiti že obupajočih.

Pripravil se je za vrnitev, le materina slabost ga je še zadrževala. Na Cilko je mislil kot na drago, ljubo bitje, katerega se ne smejo več dotakniti njegove želje, ki je daleč, daleč od njega, skrito v čarobnem vrtu, pred katerim stoji angel kerubin z ognjenim mečem, da brani vhod vanj. Štefan je zdaj to razumel. Vedel je pa tudi, da nekemu drugemu srce poka radi nesrečne ljubezni. Popraviti je hotel pred odhodom, kar je zagrešil, z lepimi, obzirnimi besedami je hotel razodeti Cilki svojo odpoved in njen vzrok, z radostnim pozdravom nesti zdravilo prijatelju Robertu.

V začetku junija se je nekega popoldne napotil k Robertu. V roke je vzel v črno platno vezano knjigo in odšel skozi gozd. Bil je vroč dan, tuintam se je prikazal na nebu siv oblak in ljudje so ugibali, da bo pred večerom grmel. Zato je tudi mati Barba svetovala sinu, naj opusti pot za danes. A on ni bil boječe narave in ni skočil pred vsakim martinčkovim šumom v stran. Zato je šel.

Logarja ni dobil doma. Rezika je sedela pod lipo pred kočo, ki je bila vsa ovita v zeleno drevje, in šivala. Velik prepeličar je ležal ob njenih nogah in lajal, ko je prišel Štefan okrog vogla. Zelo, zelo se je začudila, ko je ugledala pred seboj črnošolca s palico v eni, s knjigo v drugi roki.

„Dober dan, Rezika! Ali je doma Robert?“ Podal ji je roko, ki jo je nerada stisnila.

„Ne, ni ga doma, gospod Štefan!“

„Pusti, pusti, Rezika tistega gospoda! — Kdaj pa pride?“

„Ne vem. Pred večerom gotovo ne. Štirinajst dni sem je podoben obstreljeni zveri. Zjutraj odide, opoldne se prikaže za malo trenutkov in izgine zopet do večera. Saj Vam je znano, zakaj se je tako izpremenil!“ je pikro odgovorila Rezika, da so ji rdela lica.

Štefan je sedel na klop pred okno, kjer so cveteli nageljni, in gledal dekletu naravnost v obraz.

„Povej mi, Rezika, kar imaš na srcu! Povej mi, kako je Robertu!“

„Rekla sem, da ne dobro. Lica, prej žareča, zdrava, mu blede, oči, prej predrzne kot sokolov polet, uprte v božji svet, strme žalostno v tla in so pogosto objokane. In duša, kako trpi! Zbudim se včasih v noči in čujem vzdih. Robert se premetava po postelji, ker ne more spati; vstane, gre k oknu in gleda na gozd, kjer sije luna. Tudi jaz trpim z njim. Še nikoli nisem ljubila, nesrečno celo ne, ali zdi se mi, da mora biti to nekaj groznega. Rada bi mu pomogla, pa mu ne morem. — Zakaj ste napravili vse to! Da ukradete Robertu njegovo ljubezen! Zakaj ste naredili materi tako žalost in sramoto? Ali ste Vi sin?“

Reziki so kar plamtele oči, ko je govorila, in Štefan je ni niti poizkusil prekiniti.

„Nisem tak, kot me sodiš. Rezika. Glej —“

„Kakšen pa! Človeka sodimo po dejanjih. In Vaša dejanja so taka, kakor jih opravljajo tatje...“

„Kmalu predružačis svoje mnenje, Rezika. Prosim te, reci bratu, naj pride jutri ali pojutrišnjem k meni. Povedati mu imam nekaj posebnega. Zdaj pa zbogom!“

Štefan je vstal in odšel; prepeličar je tudi zdaj renčal nad njim.

„Mudi se Vam, kajne,“ je še pripomnila pikro Rezika? „Bojite se, da Vam naštejem še ostale grehe! Le pojdite, le! Saj se še vidiva. Bratu že povem in mu odsvetujem, da bi hodil k takemu prijatelju.“

Štefan je stopal naglo, ker so se jeli na nebu kopičiti veliki, sivi oblaki. Težko mu je bilo, da ga je Rezika tako obsodila. Iz srca ji bo žal, ko izve o njegovi odpovedi, in tisočkrat ga bo prosila odpuščanja. Med visokimi smrekami in nizkim grmičevjem je došel po ozki stezi do Grogove bajte.

Groga je sedel pred bajto na nerodnem čoku; pred seboj je imel koš, ki ga je ravno dopletal, ob njegovo hlačnico se je drgnil maček in predel svojo znano melodijo. Norec je bil zamišljen, mrmral je in se smejal in ni zapazil črnošolca, ki je obstal za hip in ga gledal.

„Dober dan, Groga!“

Zgenil se je in se plašno ozrl, kot bi ga kdo zasačil pri tatvini.

„Dober dan, črnošolec! A, a, danes imaš pri sebi črne bukve! Danes se te pa bojim. Ali boš delal točo, a?“

Groga je gledal, usta široko odprta, Štefan se pa ni zmenil za norčeve neumne opazke; čutil se je izpremembi na njegovem obrazu. Bil je gladko obrit, da je izginila divjost z lic in čela, le iz oči ne; lase je imel ostrižene, srajca je bila za vratom zapeta.

„Ne boj se me, Groga!“ je obrnil Štefan pogovor na drugo stran. „Komaj te poznam, tako si se prelevil. Odkod ta izpremema?“

„Haha! Črnošolec, dekle te zapusti in vzame mene. Obljubila je, da me bo imela rada, če se obrijem, ostrižem in umijem. Vidiš, zato sem to storil. Samo bogastva mi še manjka. Zaklad bi šel kopat, če bi vedel zanj, kot veš ti. A ti me ne maraš in mi ne poveš. Glej, pa sem mislil nekaj drugega, buzarona! — Pa rajši molčim! To pa rečem, hm, Cilka bo moja.“

Tedaj se je zabliskalo nad gorami in odmeval je čez dolino glasen grom. Štefan je pogledal na nebo, ki je bilo že čisto prepreženo z oblaki, poslušnil je in čul v daljavi votlo bobnenje. Nad dolino so bežale velike sence, ljudje so vpili na polju, ptiči so potihnili, le zdajz zdaj je kateri boječe začivkal. Blisk in grom je postajal gostejši, drevje je začel stresati vihar.

„Nevihtha bo! Hiteti moram! Zbogom, Groga!“

„Le hiti, hiti!“

In Štefan je urno stopal ob rebri nizdol in preko polja, v desnici palico, v levici v črno platno vezano knjigo.

Ljudje so ga videli in se križali in trepetali: „Bog nas varuj! Črne bukve ima. Da bi le ne zacopral in napravil toče! Sv. Elija, ti mu zabrani!“

Komaj je Štefan stopil pod domačo streho, je silen vihar zabučal čez dolino, čez gozd je pa privrela grozna ploha, pomešana s točo. Padala je debela kot orehi in zbila mlado žito in zeleno sadje, z močnih dreves je klestila listje in veje, travnike in senožeti je pobelila. Zaman je bil dim lavana in oljke, zaman klici k sv. Eliju. Črnošolec Štefan je bil pricopral točo.

V.

Groga je sedel v svoji bajti med tisto grozno nevihto. Zapalil je močan ogenj, da so iskre pršele po stenah in se je skoro gugal kotel na verigi, ki je visela od stropa. Roke je imel prekrizane na kolenih in v strahu in trepetu je molil očenaš za očenašem. Mačka je ležala stegnjena na visokem slamnjaku in predla.

Nevihtha je prenehala, grom se je čul le še tam za gorami, bliski so se poskrili, nebo je pa bilo še vedno oblačno.

Tedaj je bila že noč malo mirnejša, kot bi njene sanje niti ne slutile strašne uime, ki je uničila v malo trenutkih ves kmetov up. Mesec-sanjač je krožil med redkimi oblaki in se oziral z otožnim očesom na umazane luže po potih in cestah, na narastle hudournike, na motno reko, na bele ograbke toče med njivami.

Groga je kuhal žgance in mrmral po stari navadi. Toda nocojsnje mrmranje je prihajalo iz veselega srca, iz razvnete norčeve fantazije.

„Hm, hm, tako ukrenem! Nocoj je pripraven čas, buzarona! Tema, tema! Hm, ogenj zaplapola tam v listnici, upepeli vse bogastvo, stare tolarje, prevzetno poslopje, živina pogine, njo pa rešim iz gorečih plamenov, in moja bo. Zdaj je bogata, zato me ne mara. Uboğa mora biti kot jaz, da me bo imela rada. In uboğa bo, raca na vodi. Haha! To se obližne črnošolec, ko uvidi svojo prevaro, haha!“

Snel je kotel, nadrobil žgancev v veliko leseno skledo in jedel slastno brez mleka in ocvirkov z nerodno teslasto žlico.

Po večerji je vzel kresilo, kamen in gobo, stopil k mački, jo pogladil in ji pripovedoval, kam gre, kako ljubi Cilko in da brez nje ne more živeti.

„Mucek, pojdi z menoj,“ je končal svoje besedičenje, „pojdi z menoj, da vidiš ogenj. Nocoj bo gorelo, svetlo bo kot na kresni večer.“

Mačka je predla dalje in ni slišala njegovega vabila. Zato jo je pogladil še enkrat in odšel iz bajte. Varno in počasi je stopal nizdol, dasi mu je bila znana vsaka stopinja. V mlinu je gorela še luč. Zato je vsak hip postal, da ne pride pre zgodaj. Takraj reke je zlezal v grmovje in čakal prilike. Bil je miren kot človek, ki nosi v srcu že dolgo sklep in ga hoče nocoj izvršiti, da uresniči sanje svojega življenja. „Moja mora biti!“ To so bile njegove sanje, in te se mu izpolnijo. Vesel je bil, kot da že drži svojo srečo v roki.

Luč je ugasnila; vse je utihnilo, odnikoder ni bilo čuti glasu. Mirno je snivala priroda, le sova je skovikala in slap je donel mogočno po strmini med skale. Od juga je pihal veter in izpod neba je jelo pršeti.

Celo uro je čepel med grmovjem, potem se je splazil kot tat čez brv in okrog mlina do listnice, varno odprl vrata in smuknil v nizko kolibo poleg velikega, prostranega hleva. Zakresal je kresilni kamen in vžgala se je goba. Pihnil je vanjo dvakrat, trikrat in jo vtaknil v listje. Zaplamtel je zubelj in gost dim se je pričel valiti proti stropu.

„Zdaj pa urno tja v grmovje, da bom gledal rdečega petelina na strehi. Cilka bo moja, moja!“

Tedaj se je pojavila na hlevu glava skoz vrata. Veliki hlapec je čul šum in radoveden vstal.

„O, o, se pa že Groga zopet klati okrog naših voglov. Spat se spravi, norec!“

Groga se je ustrašil, da so se mu lasje zježili na glavi. Bežal je čez brv in skoz grmovje, kar so ga nesle noge. Pred kočo je za trenutek obstal in se ozrl. Videl je, kako je švigal na enem kraju

plamen skoz streho, kako so se kresale iskre in padale na travnik, na drevje in v reko, kako se je dvigal sajasti dim pod nebo, izpod katerega je pršel dež, videl je ljudi, kako so bos in napol oblečeni vpili in letali okrog. Pred mlinom je stal stari Mlakar gologlav in bos, vil roke in dajal ukaze. Zraven njega je stopila ravnokar Cilka, vsa prestrašena, lase razpletene, lica prebledela.

„Hlapec me je videl. Ves trud je zaman. Cilka ne bo nikoli moja. Sodili me bodo in me izročili biričem.“

Grozen strah se ga je polotil, oči so divje gledale v temo, videl je pred seboj biriče z nasajenimi bajoneti, s puškami na ramah, ki so mu zvezovali roke in ga odgnali v zapor, videl je, kako so se mu rožali ljudje, mu žugali s pestmi in vpili: „Požigalec! Požigalec!“

„Ne, ne smejo me dobiti! Biriči me ne smejo goniti. Ne, ne!“

Strašno je zavpil, skočil v koč, pograbil mačko, jo stisnil pod pazduho, vzel v roko palico in stekel v gozd. Potne srače so mu stale na obrazu, v očeh mu je sijal strah pred zasledovalci. — Bežal je, bežal.

Dež je padal z vej na tla, veter je vel čez vrhove. Pot je bila polna kamenja in blata, kri-venčaste korenike so se vzpenjale vsepovsod, grmovje je rastlo na desno in levo in tolklo norca po glavi in licih, da so mu krvavela. Spotaknil se je in padel, klobuk mu je odletel bogvekam. Ni ga iskal, naglo se je pobral, stisnil mačko k sebi in bežal, bežal — —

„Ne izpustim te, mucek, ti moj edini, dragi prijatelj!“

V vrhovih je šumelo, veje so se pripogibale in škripale, in norcu se je zdelo, da čuje rezanje hudih duhov, ki široko odpirajo usta in ga zro s plamenečimi očmi.

„Lump, zažgal si! Škodo si napravil, pa se bojiš kazni. Čak, zgrabimo te! Alo, v pekel z nami!“

Groga bi si rad zatisnil ušesa, da bi ne slišal njihovega pretenja. Pa ni mogel.

„Stojte, pošasti! Pustite me!“ je vpil in se ustrašil lastnega glasu.

„Požigalec! Požigalec! Ha, lepo plačilo ti damo. Cilko si hotel dobiti, dobiš pa čarovnico s Kleka. Alo, z nami, v pekel!“

Padel je in pošasti so ga obsule od vseh strani. Otresal se je, tolkel s palico in se pobral.

„Mucek, ne boj se! Ne izpustim te, ne dam te pošastim. Ti si moj edini, dobri prijatelj!“

In je bežal, bežal. Za njim pa celo peklensko brezno vragov. Tema je bila in ni videl, kam

leti, ali na desno, ali na levo, ali globlje v gozd ali vun na polje. Prihital je do reke in ni videl njenih valov in ni čul njenega šumenja, čul je le vpitje: „Požigalec! Požigalec! V pekel!“ Zmanjkalo mu je tal, valovi so se razveselili in vzpenili, začul se je grozen klic, mačkino mijavkanje, in zopet tihota. In reka je valila dalje svoje vode, dež je jel curkoma liti, veter se je polegel.

* * *

V vasi je zvonilo plat zvona. V dolgih odhlajajih je pel bron svojo pretresujočo pesem in jo nesel daleč po dolini. Vaščani so se prebudili iz prvega opojnega spanja, hiteli napol oblečeni vun in se povpraševali in s strahom gledali drug drugega.

„Kje gori?“

„Pri Mlakarju. Hitro na pomoč!“

„Hvala Boгу, da le ni v vasi ognja.“

„Gasit, gasit!“

In hiteli so proti mlinu mladi in stari, fantje, možje in dekleta, eni iz radovednosti, drugi iz ljubezni do bližnjega, dolžniki iz strahu, da jim Mlakar ne zažene grunta na boben, če mu zgori mlin.

Tudi Štefan je šel. Prvi je bil na nogah, prvi je videl ogenj, prvi je klical in ukazal zvoniti, prvi je bil v mlinu in je pomagal vlačiti hlapcem skrinje in omare, postelje in mehove tja na travnik. In vselej je rekel mimogrede tolažilno besedo Mlakarju in Cilki.

Živina je tulila tam kraj poti, privezana za drevje. Komaj so jo rešili hlapci iz hleva. Prašiči so krulili in silili v ogenj.

Vroče iskre so padale na vse strani, in dušič zrak je silil v usta in črnil obleko, obraz, roke. Hlev je bil ves v ognju. Tramovi na strehi so zaprasketali: veter je pripihal zubelj do oken, zagorele so oboknice. Plamen se je prijel hiše. Prav nič ni pomagal dež, ki je pršel med iskre.

Tedaj so prihitali vaščani.

Štefan je pristavil prvi lestvo na streho in dajal ukaze. Na vrhu pri dimniku je stal in se podpiral s hrbtom ob zid, oči so mu žarele ob ognjenem zublju, ki je švigal izpod podirajočega se hleva in tlečih tramov, beli obraz je počrnel.

„Črnošolec, črnošolec! Glejte ga! Točo si nam napravil. Zdaj zagovôri ogenj!“ je zavpil glas nad množico.

In vseprek je ponavljalo:

„Zagovôri ogenj!“

„Vode gor! Nosite, nosite!“ je rotill Štefan.

„Ni treba vode. Zagovôri ga!“ je kričal nekdo.

„Ne uganjajte burk, ljudje božji!“ je vpil Mlakar. „Gasite rajši!“

„Nič! Ogenj naj zagovori, sicer vemo, da se je zvezal s hudičem, ki mu je odvzel vse blagoslove,“ je odvrnil dolg, suh dedec.

„Vode, vode! Ali ne vidite, da bo skoro vsa streha v plamenu,“ je odgovarjal Štefan poleg dimnika.

„Ne more zagovoriti ognja. S hudičem je v zvezi. Črnih bukev nima, ničesar nam ne more storiti. Zdaj je čas, ljudje, dajmo ga!“

„Vere nima! Brezverec je. Po njem!“

„Mati je zbolela radi njega, ker je ušel iz črne šole. Le po njem!“

„Točo nam je napravil! Po njem!“

Hiteli so po lestvi na streho, da se maščujejo nad Štefanom.

„Pustite ga za božjo voljo, ljudje! Saj vam ni storil ničesar,“ je prosila Cilka in vila roke.

„Ljudje, ali ste znoreli?“ je klical Mlakar.

„Hlapci, branite ga!“

Čez brv je pritekel Robert. Ker ni mogel spati, je slonel na oknu in gledal v noč in mislil na svojo bol in opazil dim in plamen v dolini. Sodil je, da gori v mlinu, se naglo oblekel, obesil puško na ramo — brez nje ni šel nikamor — in divjal po znani stezi nizdol. Čul je vpitje, klice, a jih ni umel.

Tedaj so že hotele zgrabiti krepke pesti Štefana, ki se je umikal na strehi in iskal prostora, kjer bi skočil in se rešil. Pogledal je na reko, deročo in bojovito, premeril globočino, se prekrižal in planil v valove. Strme so ljudje zrl in čakali, kaj bo.

Prikazala se je med valovi roka in glava, čul se je obupen klic na pomoč.

„Rešite ga!“ je prosila Cilka.

Robert je čul ta mili klic, poln strahu, videl njeno žalost in ni pomišljal niti trenutek. Vrgel je s sebe jopič, klobuk in čevlje in puško ter planil med razjarjene vode. Boril se je z njimi na življenje in smrt, da reši prijatelja, da vrne ženina nevesti. Nase ni mislil, ne na svojo bol, ki mu jo je prizadejal Štefan. In če bi tudi mislil, ne bi storil drugače. Krepke mišice so rezale valove, oči so gledale, kje se zopet pokaže roka. In ko jo je zagledal na površju, se je pognal do nje, jo pograbil in plaval, plaval. Težko je bilo Štefanovo telo, vleklo ga je v globino, a z nadčloveškimi močmi je pridrževal sapo, otepal valove, držal Štefanovo roko.

Ljudje so gledali ta kruti boj, niti z očesom niso trenili, usta široko odprta, noge uprte v tla, kot bi se jih bali vzdigniti. Veliki hlapec Miha

je prinesel dolg drog in ga molil v reko. Robertova roka se ga je oprijela — v dveh sunkih je bil na bregu in držal v rokah nezvestnega Štefana, ga položil na travo, glavo navzdol, da mu je stekla voda iz ust. Cilka se mu je zahvalila z žalostnim pogledom.

„Ali je živ, ali mrtev?“ so vpraševali možje in jezno gledali.

Robert je poznal njih besnost, zato mu je bilo jasno, kaj jim mora odgovoriti.

„Mrtev, mrtev! Ne glejte tu! Na delo, na delo, gasite!“ je rekel.

„Proč pojdite, da vas ne vidim. Vse mi uničite, bestije!“ je vpil Mlakar.

„Ne poslušajte ga, ker je nor. Gasimo!“

Izpod neba se je vlila velika ploha; možje, fantje, dekleta — vse je hitelo gasiti.

Cilka je klečala ob nezvestnem Štefanu in jokala. Robertu se je smilila in dasi je bil truden, da bi se skoro onesvestil, jo je tolažil.

„Ne vzdihuj tako, Cilka! Saj morda ni mrtev. Ljudem sem moral tako reči, sicer ne vem, kaj bi storili z njim.“

Prinesel je koce, rjuhe, plahte, napravil Štefanu vzglavje, ga odel, drgnil po sencih in čelu, da ga vzbudi k življenju, če je še v njem. A ga ni mogel spraviti k zavesti.

Oče Mlakar je tekal okrog kakor blazen, ukazoval, jokal, si pulil lase.

Gasili so dolgo in ugasili. Hiši ni prizadejal ogenj skoro nobene škode. To je dalo gospodarju malo prejšnjega razuma. Zahvaljeval se je in postregel ljudem z vinom in kruhom.

„Kdo je zažgal?“ se je nekdo spomnil.

Tedaj je pripovedal Miha nadolgo, kako je čul šum za hlevom, hlastnil pokonci in v temi spoznal norca Groga, ki je izginil v noči.

„Kaj, norec? Saj res! Zakaj ga pa ni bilo gasiti?“

„Nad norca, nad norca!“ so vpili mladi ljudje. In vzdignila se je cela procesija proti njegovi koči, a bila je razočarana, ko ni dobila Groga doma.

* * *

Štefana je odnesel Robert v hišo, ga slekel, položil na posteljo in čakal, če se vzbudi.

„Celo telo je gorko. Gotovo ga spravimo k življenju“, je rekel, mu vlil žganja v usta in ga drgnil po prsih, čelu in sencih.

Cilka mu je pomagala in še vedno ihtela, oče Mlakar je sedel na klopi, oči obrnjene v tla, roke naslonjene na kolena.

Toplota je spravila Štefana k zavesti, dala mu je moči.

„Kje sem?“ je vprašal.

„Tu pri nas, pri meni, Štefan,“ je odgovorila Cilka.

Štefan se je nasmehnil radosti, ko je ugledal ob postelji Cilko in Roberta in Mlakarja, ki se je vzdramil iz svojega premišljevanja in stopil k vznožju.

„Zdi se mi, da sem spal, neizrečeno dolgo spal. Tako blažen je bil ta sen, kot bi me vanj zazibali angelci. Morda bi bilo bolje, da bi se ne prebudil nikdar več.“

„Ne govori tako, Štefan, radi mene ne!“

„Radi tebe, Cilka? Da, res morda, in radi matere. — Kdo me je rešil?“

„Robert te je otel smrti,“ je dejal Mlakar.

„Ti, Robert, ti, ki si pretrpel zastran mene toliko gorja?“

Dvignil se je in sedel in objel prijatelja in se razjokal.

„Čujta, Cilka in Robert, čujte, oče Mlakar! Razodeti vam imam veliko skrivnost svoje duše. Morda vas bo presenetila, a upam, da ne ostane radi nje nobene sence srda name v vaših srcih. Cilka, odpovedal sem se ljubezni do tebe, odpovedal radi matere. Čuj me in ne strmi in ne jokaj! In Vi, oče Mlakar, poslušajte mirno! In ti, Robert, raduj se! — Glejte, v oni strašni noči, ko je viselo življenje moje matere samo na drobni nitki, sem premišljal velike in strašne stvari o ljudski govorici o črnošolcu, o svojem umrlem očetu, o materi, o tebi, Cilka, in tebi, Robert, in o smrti. Vsak trenutek sem posluhnil in se bal, da pristopi in upihne luč moji materi. V tisti grozoti, v tistem strahu sem zaslutil, da je treba odpovedi, treba žrtve. In sklenil sem, da se vrnem na prejšnjo pot, če ozdravi mati. V dušo se mi je tedaj naselil mir in videl sem lepo sliko pred

seboj. Ob materini postelji sta stala vidva, Cilka in Robert, in sta si podajala roki v večno združitve. Oprosti mi, Cilka, oprostite mi tudi Vi, oče Mlakar! Nocojšnji dogodek je pokazal, da nima črnošolec mirnega koticčka na svetu. Zato moram nazaj v samoto. Cilka in Robert, vidva pa bodita srečna, mož in žena!“

Sklenil je njuni roki. Ni se branila Cilka, dasi ji je bilo v srcu težko in so goste solze tekle po licu, ni se branil Robert, ki so se mu obudili novi upi. Cilka se je spomnila Barbinega prokletstva, in zdelo se ji je, da bi bila morda nesrečna s Štefanom. Zato je smatrala za božji migljaj njegovo odpoved, za lepo željo njegovo prikazen o ženinu in nevesti. Oče Mlakar je malo mrmral, potem pa rekel: „Najbolj pametno bo menda tako.“

Pred jutrom se je vrnil Štefan k materi in ji govoril o ljudski besnosti, o svoji nezgodi, o Cilkinih solzah, o Robertu.

„Pred solničnim vzhodom moram oditi,“ je dejal potem. „Ljudje mislijo, da sem mrtev. Če me zagledajo, se jih morda iznova poloti divjost. Obup in beda, ki jim grozi radi toče, jih izpremeni v živali. Ko izprevidijo, da so me sodili napačno, jim bo žal.“

Mati je jokala, sin se je odpravljaj. Ko se je preoblekel in vzel potno palico in majhen kovčeg v roke, se je poslovil.

„Zbogom, mati! Ne skrbite zame! Ne zgodi se mi ničesar. Zunaj vasi me čakata Robert in Mlakarjev hlapec s konjem. Ozdravite skoro popolnoma!“

„Bog s teboj, moj sin!“

Objem, materin križ na čelo in blagoslov — črnošolec gre nazaj v samoto. —

Vstaja jutro za gorami, vstaja dan — —

SANJE LJUDI.

Zložil I. Mohorov.

Sanje — močnih last ljudi:
Skozi življenje gredo,
pišejo mogočna dela
s tisočev krvjo.

Sanje — šibkih last ljudi:
skozi življenje gredo,
svetle pesmi solncu,
Himeri pojo ...

